

Väärikas kingitus Tallinna Ülikooli akadeemilisele raamatukogule

Tõnis Liibek*

Eesti Vabariigi läheneva juubeli eel tegi Eesti ajalooteaduse *grand old man* emeriitprofessor Raimo Pullat Tallinna Ülikooli akadeemilisele raamatukogule hinnalise annetuse. Tegemist on kahe mahuka allikapublikatsioonide sarjaga – „Elementa ad Fontium Editiones“ ja „Acta Nuntiaturae Polonae“.¹

Neist esimene, 76-köiteline „Elementa ad Fontium Editiones“ koondab Roomas asuva Poola Ajaloo Instituudi (*Institutum Historicum Polonicum Romae*) poolt arvukatest Euroopa arhiividest kokku kogutud varem publitseerimata kesk- ja varauusaegseid ajalooallikaid. Kui sarja esimene köide ilmus juba 1960. aastal, siis viimane üle kolmekümne aasta hiljem, 1992. aastal. Selle pika aja jooksul koguti kokku üle Euroopa laiali pillutatud arhiivimaterjalid, mis võimaldavad paremini mõista eelkõige Poola ajalugu 14.–17. sajandil.

Uut ja huvipakkuvat ainet leiab sellest allikapublikatsioonist pea kõigi tollaste Euroopa riikide ja sadade Euroopa ajalugu rohkem või vähem mõjutanud isikute kohta. Ka temaatiliselt on avaldamist leidnud materjal väga laiahaardeline, alates poliitilistest dokumentidest kuni isiklike kirjadeni, palju materjali leidub diplomaatilise ja majandusajaloo kohta. Andmemahus orienteerumist hõlbustavad põhjalikud isiku- ja koharegistrid (nõnda koondavad sarja 70. ja 71. köide eelnevate köidete isikuregistreid).

Publitseerimist leidnud allikad pärinevad valdavalt sellistest arhiividest nagu *Archivum Secretum Vaticanum*, *Archivum Capituli Trident*, *Archivo Orsini in Archivio Capitolino*, *Archivis Publicis Londoniarum*, *Archivo Dragonetti de Torres in Civitate Aquilana*, *Archivo Generali Hispaniae in Simancas*, *Archivo Regni Daniae*, *Archivo Musei Britannici* ja *Archivo Parmensi*, kuid ka mitmelt poolt mujalt. Sarja koostajaks on läbi aastate olnud nimekad poola ajaloolased, nt. Walerian Meysztowics ja Wanda Wyhowska de Andreis.

Vast kõige rohkem materjali võib „Elementa ad Fontium Editiones“ sarjast leida Püha Tooli majandus- ja poliitajaloo kohta, tuhanded dokumendid puudutavad Prantsusmaa, Saksamaa, Rootsi, Venemaa, Türgi jt. riikide tegevust sõja-, poliit- ja majandussfääris. Rikkalik materjal on kogutud kardinalide Virginio Orsini (1615–1676) ja Cosimo de Torrese (1584–1642) kohta, kes esindasid Poola huve Püha Tooli juures. Ajavahemikust 1411–1616 on publitseerimist leidnud Henry VIII, Elisabeth I, James I ja nende riigimeeste kirjavahetus Euroopa võimukandjatega, kus käsitlemist leiavad valdavalt religioossed ja kaubanduslikud küsimused – probleemid Läänemere kaubanduses ja hansalinnadega, kaubandussidemed Venemaa tsaari Ivan Julmaga jms. Otseselt Poolaga seotud materjalidest võib esile tuua kuningate Stephan Batory, Sigismund I ja Sigismund Augusti kirjavahetust ning 14. sajandist pärinevat poola-ladina sõnastikku. Mitmekesisest materjali leidub erinevates köidetes 16. sajandi Hispaania ja Felipe II valitsemisaja kohta, samuti Habsburgide ja Hohenzollernite dünastia, Saksa ordu Preisi ja Liivi haru, Itaalia linnriikide, Venemaa, Preisimaa, Kuramaa ja Hansa linnade kohta. Siinsetele uurijatele kõige huvitavamad on kindlasti allikad, mis puudutavad Läänemere riikide ja otseselt Liivimaa ajalugu ning mida leidub samuti pea kõigis „Elementa“ köidetes.

Teine raamatukogule annetatud allikapublikatsioonide sari „Acta Nuntiaturae Polonae“ (32 köidet) sisaldab tänini Poolas resideeruva Vatikani diplomaatilise saatkonna kirjavahetust ja dokumente läbi sajandite ning ilmub tänaseni.

Püha Tooli esindus ehk apostlik nuntsiatuur tegutses Poolas alates 1519. aastast. Pike-

* Tõnis Liibek (1976) PhD, teadur, Tallinna Tehnikaülikool, Akadeemia tee 3, 12618 Tallinn, tonis.liibek@ttu.ee
¹ 2007. aastal kinkis Raimo Pullat „Elementa ad Gonium Edition“ sarja 76 köidet ka Eesti Rahvusraamatukogule ning 2008. aastal 36 köidet „Acta Nuntiaturae Polonae“ sarjast Tartu Ülikooli Raamatukogule.

Raimo Pullat 2016. aasta novembris Tallinna Ülikooli akadeemilise raamatukogu direktorile Andres Kollistile üle andmas annetatud allikapublikatsioonide sarjade esimesi köiteid. Foto: L. Suurmaa

(koost. J. A. Caligari ja A. Bolognetti). Aastal 1952 lõpetasid võimud Poola Kunstide ja Teaduste Akadeemia tegevuse ja takistasid edasist tööd nuntsiaatööri säilikutega.

Publitseerimistegevus jätkus Lublini Katoliku Ülikooli professori Henryk Damian Wojtyska ja Karolina Lanckorońska juhtimisel paguluses Roomas, Poola Ajaloo Instituudis. Välja arvatud mõned lühemaajalised, on kõigile nuntsiaatuuridele kavandatud eraldi köide. Neist ilmusid aastatel 1990–2002 Roomas 24 köidet. Alates 1995. aastast osales publitseerimistegevuses Poola Kunstide ja Teaduste Akadeemia, võttes sarja väljaandmise 2002. aastal täielikult üle. Igal aastal ilmus üks köide, mille väljaandmise kulud kattis Šveitsis asuv Lanckorońskite erafond. Tuleb toonitada apostliku nuntsiaatööri säilikutega väärtust ajalooallikana, eelkõige nuntsiaatööri omavaheliste suhete ja nende kirjavahetuse valguses.

Kokkuvõtvalt võib nentida, et avastamisrõõmu leidub tänu nendele Raimo Pullati poolt Eesti uurijatele annetatud publikatsioonisarjadele kõigile kesk- ja uusaja uurijatele. Eelduseks on vaid piisav keeleoskus, sest valdavalt on tegemist ladina, aga ka ajastuomase saksa, hispaania ja inglise keelega. Loodetavasti leiavad need sarjad viljakat kasutamist siinsete Liivimaa mineviku uurijate poolt. Juba nendes sarjades leiduvad Eesti ajalugu puudutavad allikad vääriksid lähemat tutvustamist või omaette uurimust.

mad katkestused olid vaid aastatel 1797–1918 ja Moskva diktaadi ajal pärast Teist maailmasõda kuni 1989. aastani. Kokku oli Poolas ametis 72 apostlikku nuntsiaatööri ning nuntsiaatööri materjalide väljaandmise katsed algasid juba 18. sajandil. Nõnda koondas 18. sajandil tegutsenud Vatikani arhiivi prefekt, hilisem apostlik nuntsiaatööri Poolas Giuseppe Garampi mahuka materjali, mis jäi aga tema poolt avaldamata. Pärast teda kogus jesuiit Giovanni Battista Albertrandi nuntsiaatööri puudutavaid materjale (Albertrandi toimikud), kuid samuti ei suutnud neid avaldada. Nimetatud materjale kasutasid 19. sajandil teised väljaandjad (Mikołaj Malinowski, Józef Krzeczowski, Erazm Rykaczewski). Valiku Poola apostliku nuntsiaatööri materjale avaldas 1860. aastatel apostlik arhivaar Augustin Theiner.

Alles Vatikani arhiivi avamine 1881. aastal paavst Leo XIII poolt juhtis tähelepanu Poolas akrediteeritud apostlike nuntsiaatööri säilikutele. Alates 1886. aastast tegutses Krakóvi Kunstide ja Teaduste Akadeemias Rooma delegatuur, mis koondas ligi 200 nn. Rooma toimikut. Järgnevalt asuti publitseerima Poola nuntsiaatööri materjale ning aastatel 1915–1950 ilmusid Poola Kunstide ja Teaduste Akadeemia väljaandena neli mahukat köidet